

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ В УКРАЇНІ ДО СВІТОВИХ СТАНДАРТІВ: МАКРОПРУДЕНЦІЙНИЙ АСПЕКТ

■ Андрій Даниленко¹

Національний банк України

E-mail: Andrii.Danylenko@bank.gov.ua

АНОТАЦІЯ

У статті сформульовано пропозиції щодо змін у системі гарантування вкладів в Україні, які покликані посилити її роль у забезпеченні фінансової стабільності держави. Пропозиції ґрунтуються на результатах аналізу еволюції наукової думки та практики забезпечення оптимальної побудови й ефективної роботи систем гарантування вкладів у Європі та світі; вони також виходять з оцінки посткризового стану та проблем системи гарантування вкладів в Україні.

Класифікація JEL: E61, G28

Ключові слова: система гарантування вкладів, система фінансової безпеки, реформи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, фінансова стабільність

I. ВСТУП

Функціонування системи гарантування вкладів має значний вплив на стійкість фінансової системи, її здатність нейтралізувати шоки та/або наслідки криз передусім шляхом запобігання паніці вкладників та швидкого виведення з ринку неплатоспроможних фінансових установ. У системі гарантування вкладів в Україні нині відбуваються перетворення, зумовлені як уроками кризи, так і рухом до європейських стандартів. Важливо, щоб у результаті трансформації система гарантування вкладів набувала рис, які сприятимуть стабільності фінансової системи держави. Відповідно метою цієї статті є напрацювання пропозицій із вдосконалення системи гарантування вкладів, що допоможе забезпечити її більший внесок у фінансову стабільність та наближення до кращих світових стандартів. Представлений у цій роботі аналіз макропруденційної складової в рамках розгляду перетворень системи гарантування вкладів є новим для українських досліджень.

У міжнародній практиці, посилення аспекту підтримання фінансової стабільності в роботі систем гарантування вкладів відбувалося еволюційно, часто – під впливом криз. Особливо потужного поштовху цьому процесу надала глобальна криза 2007–2009 років. У ході розвитку після кризи сформувалося кілька спільних для систем гарантування вкладів тенденцій у контексті розширення їхніх функцій та охоплення кредитних установ, зміни підходів до фінансування, розміру покриття. Однією з найважливіших змін у напрямі посилення макропруденційної складової діяльності фондів гарантування вкладів став поступовий перехід до диференціації внесків установ-учасниць (банків) до фондів залежно від рівня ризиковості їхньої діяльності (поки що переважно в розвинутих країнах). Іншим результатом кризи стало збільшення кількості країн, у яких створено фонди гарантування вкладів, та спроби врегулювання принципів їхньої роботи на міжнародному рівні на підставі консенсусу провідних дослідників, що сформувався на сьогодні.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні (надалі – ФГВФО, Фонд) також змушений був протистояти масштабній кризі, яка пройшла у дві хвилі. Друга хвиля (у 2014 році) збіглася з початком очищення фінансового сектору, яке стало значним випробуванням для інституційної та фінансової спроможності Фонду.

У відповідь на кризу, а також на загальний запит щодо запровадження кращих європейських та світових стандартів, який сформувався серед спеціалістів та широкого загалу, в Україні розпочалися реформи в системі гарантування вкладів, у тому числі в напрямі посилення інституційної спроможності ФГВФО. Проте нині бракує консенсусу стосовно змісту деяких із цих змін. Крім того, увага дослідників саме до макропруденційного аспекту еволюції системи гарантування вкладів, особливо в Україні, є поки що недостатньою. Це зумовлює актуальність нашого дослідження.

¹ Погляди, висловлені в статті, відображають позицію автора і можуть не збігатися з позицією Національного банку України.

Стаття має таку структуру: у другому розділі розглядається зміна ролі гарантування вкладів у системі фінансової безпеки в контексті еволюції наукової думки з даної тематики; у третьому розділі розглянуто ключові тенденції розвитку систем гарантування у світі та значення з точки зору фінансової стабільності. Далі, у четвертому розділі, оцінюються основні виклики, які постали перед системою гарантування вкладів в Україні протягом останніх, кризових років, та кроки, які вже було вжито для їх подолання. Зрештою, в останньому розділі ми формулюємо рекомендації стосовно реформи системи гарантування вкладів в Україні з урахуванням посилення складової сприяння фінансовій стабільності.

II. РОЛЬ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Система гарантування вкладів² відіграє одну з ключових ролей у системі “мережі” фінансової безпеки (financial safety net) – див. графік 1. Внесок цієї “мережі” у забезпечення фінансової стабільності подвійний:

по-перше, гарантування депозитів запобігає паніці серед вкладників, оскільки кошти більшості з них залишаються захищеними у повному обсязі навіть у випадку банкрутства банку³;

по-друге, діють механізми допомоги платоспроможним фінансовим установам, котрі мають проблеми з ліквідністю, та вчасної примусової реструктуризації неплатоспроможних банків (таким чином забезпечується безперебійне функціонування фінансової системи в цілому) (Schich, 2008).

Проте роль системи гарантування вкладів у сприянні фінансовій стабільності є амбівалентною (і може ставати навіть негативною), про що зазначається в літературі як на прикладі США (Kane, 1989), так і для ширшої вибірки країн (Demirgüç-Kunt and Detragiache, 1998; Demirgüç-Kunt and Huizinga, 1999). З одного боку, недостатній рівень покриття вкладів гарантіями (з точки зору кола осіб, на яких поширюється гарантія, або з огляду на гарантовану суму) підвищує небезпеку виникнення паніки серед вкладників під час банківської кризи, наслідком чого стане значний відплив депозитів. З іншого боку, надмірний захист завдяки гарантіям може знизити відповідальність вкладників у процесі розміщення депозитів та банків – під час їх використання. Це призводить до зростання ризиків для стабільності фінансової системи. Деякі дослідники (Kane, 2009; Kane, 2016) наголошують, що окремі системи фінансової безпеки в цілому мали ознаки несправедливої соціально-економічної функціональної ролі під час останньої кризи, оскільки деякі з них фактично використали кошти громадян для порятунку статків власників великих фінансових установ. Крім того, неоднакові умови гарантій вкладів для фінансових установ, які конкурують на тих самих ринках, якщо вони не відображені належним чином у ціні вкладів, створюватимуть умови для регуляторного арбітражу і шкодитимуть конкуренції (Kane, 2016).

Графік 1. Система фінансової безпеки України

* Включає голів НБУ, Міністерства фінансів, ФГВФО, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг.

² Терміни “система гарантування вкладів” та “система страхування депозитів” вживаються у статті як ідентичні за сутністю синоніми. В Україні та низці країн Європи поширеніший перший термін, у країнах англосаксонської традиції – другий.

³ За результатами досліджень, системи гарантування депозитів у цілому впоралися з цією функцією під час останньої глобальної фінансової кризи (Demirgüç-Kunt et al., 2014).

З огляду на цю дилему у світовій практиці загальноприйнятою стала ідея про необхідність захисту за допомогою системи гарантування вкладів передусім тих категорій вкладників, які не володіють достатніми знаннями та навичками для оцінки можливих ризиків. При цьому підходи до визначення цих категорій у різних країнах суттєво відрізняються.

Системи страхування депозитів еволюційно розвивалися з початку ХХ сторіччя. Так, загальнонаціональна Федеральна корпорація страхування депозитів у США з'явилася 1933 року (хоча окремі її попередниці виникли вже у 1920-х роках)⁴. Дискусія щодо побудови ефективних систем страхування вкладів інтенсифікувалася напередодні та після кризи ощадно-позикових установ (Savings and Loans) у 1980-х роках у США та після вибуху “бульбашки” цін активів у Японії на початку 1990-х років. У цей час з'являються перші засадничі дослідження з цієї теми: визначення вартості і премій страхування депозитів (Merton, 1977, 1978; Buser et al., 1981; Ronn and Verna, 1986); впливу страхування депозитів на паніку вкладників та ліквідність банків (Diamond and Dybvig, 1983; Chari and Jagannathan, 1988); співвідношення державних і приватних систем гарантування вкладів (Ely, 1985); вплив участі в системі страхування вкладів на рівень капіталізації банків (Dowd, 1993); аналіз відносин у системі страхування вкладів у рамках моделі “принципал – агент” (Kane, 1995; Calomiris, 1996).

Запровадження системи залежних від ризику установи премій у страхуванні вкладів також почало обговорюватися ще з кінця 1980-х (Scott, 1987; Hall, 1990; Berger, 1994). У 1992 році США стали першою країною, яка запровадила таку систему на практиці.

У відповідь на міжнародну кризу 1990-х років міжнародні фінансові організації почали рекомендувати запровадження та інституціоналізацію⁵ систем гарантування (страхування) вкладів по всьому світу (Folkerts-Landau and Lindgren, 1998; Garcia, 1999). У цей же час сформувалася концепція “систем фінансової безпеки” (Kane, 2000), яку також просували МВФ та Світовий банк.

Глобальна економічна криза 2008–2009 років активізувала дискусію про поширення, модернізацію систем страхування вкладів та їхню роль у системах фінансової стабільності. Пропонувалися цілісні підходи до побудови/трансформації систем гарантування вкладів на підставі узагальнення та аналізу емпіричного досвіду все ширшого кола країн (Demirguc-Kunt and Kane, 2002; Demirguc-Kunt et al., 2007, 2008, 2014). Консенсусною можна вважати думку про те, що розмір та підходи до фінансування фонду гарантування, суми гарантованих депозитів повинні забезпечувати баланс між захистом вкладників та запобіганням паніці, з одного боку, й уникненням “морального ризику” (moral hazard) – із другого. Іншими словами, більшість роздрібних вкладників має бути захищеною гарантією, проте розмір цієї гарантії не повинен позбавляти великих вкладників стимулу самостійно оцінювати такі ризики.

Криза 2008–2009 рр. також привернула увагу вітчизняних дослідників до аналізу впливу системи страхування вкладів на фінансову стабільність. Цю тему розглядали Балдич (2009) з огляду на ризики, викликані асиметричністю інформації у банківському секторі, Довгань (2012) у контексті стійкості банківської системи. Також розглядалася відповідність вітчизняної системи гарантування вкладів рекомендаціям IADI⁶ (Серпенінова, 2014), нормам ЄС (Коваленко, 2013), досвіду ЄС та США (Карчева та ін., 2016). Згадані і не згадані українські вчені переважно рекомендують модель ЄС у якості основного орієнтира вітчизняних реформ.

III. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ У ЄВРОПІ ТА СВІТІ

Поширення систем гарантування вкладів стало масовим явищем у світі з 1990-х років, зокрема охопивши Центральну та Східну Європу. Криза 2007–2009 років (і частково перед цим – криза 1997–1999 років) дала змогу перевірити на практиці стійкість окремих моделей гарантування вкладів. Узагальнені результати оцінки отриманого досвіду стали підґрунтям міжнародних рекомендацій та норм стосовно побудови, повноважень, фінансування систем гарантування вкладів та граничних сум відшкодування вкладникам.

Одразу після кризи кінця 1990-х МВФ проаналізував кращий міжнародний досвід побудови систем гарантування вкладів (Garcia, 1999; Garcia, 2000), проте висновки і рекомендації були досить загальними.

⁴ М. Фрідман у 1959 році назвав це рішення однією з “найважливіших структурних змін” у монетарній політиці США в напрямі підвищення стабільності (Friedman and Schwartz, 1983).

⁵ У спеціальній літературі традиційно розрізняють неявні (імпліцитні) та інституціоналізовані (експліцитні) системи гарантування вкладів. Перші передбачають, що держава/уряд не беруть на себе до кризи жодних формальних обов’язків щодо допомоги вкладникам, проте після настання кризових умов під тиском суспільної думки вживають заходів з порятунку банків та їх клієнтів. Інституціоналізована система страхування депозитів передбачає існування загальнонаціональних інститутів страхування вкладів із чітким мандатом. У світі спостерігається поширення саме інституціоналізованих систем страхування депозитів (Deposits, Deposit Guarantee Schemes and Bank Resolution (2013). Clifford Chance).

⁶ International Association of Deposit Insurers, Міжнародна асоціація страховиків депозитів.

У 2009 році Базельський комітет з банківського нагляду спільно з Міжнародною асоціацією страховиків депозитів (IADI) сформулювали 18 базових принципів ефективних систем страхування вкладів. Вони стосувалися інституційних аспектів (зокрема, публічні цілі, достатній мандат, незалежність, адекватне управління, уникнення морального ризику), питань співпраці (у межах мережі фінансової стабільності та на транскордонному рівні), рівня та охоплення депозитів страхуванням, членства у системах гарантування (включно з рекомендацією відмови від всеохоплюючого та безлімітного покриття вкладів страховками), фінансування (достатнього для швидкого відшкодування вкладникам), громадського інформування, ефективної примусової реструктуризації неплатоспроможних установ⁷, компенсації вкладникам та відшкодування понесених витрат Фонду. У 2012 році світовою Радою з фінансової стабільності (Financial Stability Board) було проведено перегляд виконання цих принципів окремими країнами. За результатами перегляду була сформульована ще низка рекомендацій, у тому числі про перехід до інституціалізованих (експліцитних) систем гарантування вкладів. У 2014 році IADI запропонувала доопрацьовану версію принципів, у якій зокрема більший наголос було зроблено на посиленні деяких принципів (управління, фінансування, відшкодування вкладникам), підвищенні ролі установ страхування вкладів у примусовій реструктуризації банків, посилено увагу до моральних ризиків, уточнено аспекти транскордонного співробітництва.

У 2011 році Рада з фінансової стабільності оприлюднила “Ключові характеристики ефективного режиму примусової реструктуризації (резолуції) фінансових установ” (оновлено у 2014 році). У документі наголошено на потребі співпраці між органами, які забезпечують страхування депозитів та примусову реструктуризацію банків, а також на захисті прав вкладників та інших кредиторів під час примусової реструктуризації.

Розвиток регулювання діяльності систем гарантування вкладів у ЄС відбувався в руслі загальносвітових тенденцій, проте заходив глибше в питаннях визначення спільних підходів через потребу гармонізації в межах інтеграційного союзу. Першим нормативним документом ЄС у цій галузі стала Директива 94/19/ЄС від травня 1994 року, яка запровадила страхування депозитів у всіх кредитних інституціях, визначила перелік вкладів, на які страхування не поширюється (зокрема, депозити інших фінансових установ), установила часові межі виплат і єдину граничну суму відшкодування за вкладами – еквівалент 20 тисяч ЕКЮ (грошова одиниця Європейських Співтовариств). У 2009 році змінами до Директиви ця сума була підвищена до 100 тисяч євро.

На заміну вказаній Директиві 94/19/ЄС у квітні 2014 року було ухвалено Директиву ЄС 2014/49/EU з аналогічною назвою. Нова директива передбачає зокрема уніфікований підхід до формування фондів страхування вкладів за рахунок регулярних відрахувань банків-учасників, розмір яких залежить від ризиків кожної установи, покриття страхуванням як суми вкладу, так і нарахованих відсотків (незалежно від валюти депозиту), скорочення термінів виплати (до семи робочих днів із 2024 року), ширше інформування вкладників про страхування вкладів, створення системи захисту депозитів на рівні ЄС.

Директива ЄС 2014/59/EU з відновлення діяльності і резолюції (примусової реструктуризації) кредитних установ та інвестиційних фірм назвала захист застрахованих вкладів одним з основних міркувань, які впливають на вибір варіанта примусової реструктуризації установи та визначила взаємодію установи, уповноваженої за примусову реструктуризацію кредитних установ з ринку, та фондів (схем) гарантування вкладів.

Ці регулятивні акти і рекомендації міжнародних органів сформулювали концептуальні підходи, які визначили тенденції розвитку систем гарантування вкладів.

Домінування інституціалізованих (експліцитних) систем гарантування вкладів. Кожен із підходів – очікуване втручання держави для порятунку фінансових установ у випадку кризової ситуації чи формалізована система страхування вкладів – має свої переваги та недоліки. За першого підходу в державі залишається достатня свобода дій із порятунку банків чи допомоги вкладникам, проте заздалегідь загальні принципи дій залишаються для учасників ринку та вкладників незрозумілими, а в момент настання кризи у держави для допомоги їм може бути недостатньо фондів. У випадку наявності інституціалізованих (експліцитних) систем гарантування на момент кризи вже наявні фонди для виплат вкладникам/допомоги банкам; водночас вони потребують створення відповідної організаційної структури та забезпечення регулярних відрахувань із боку банків.

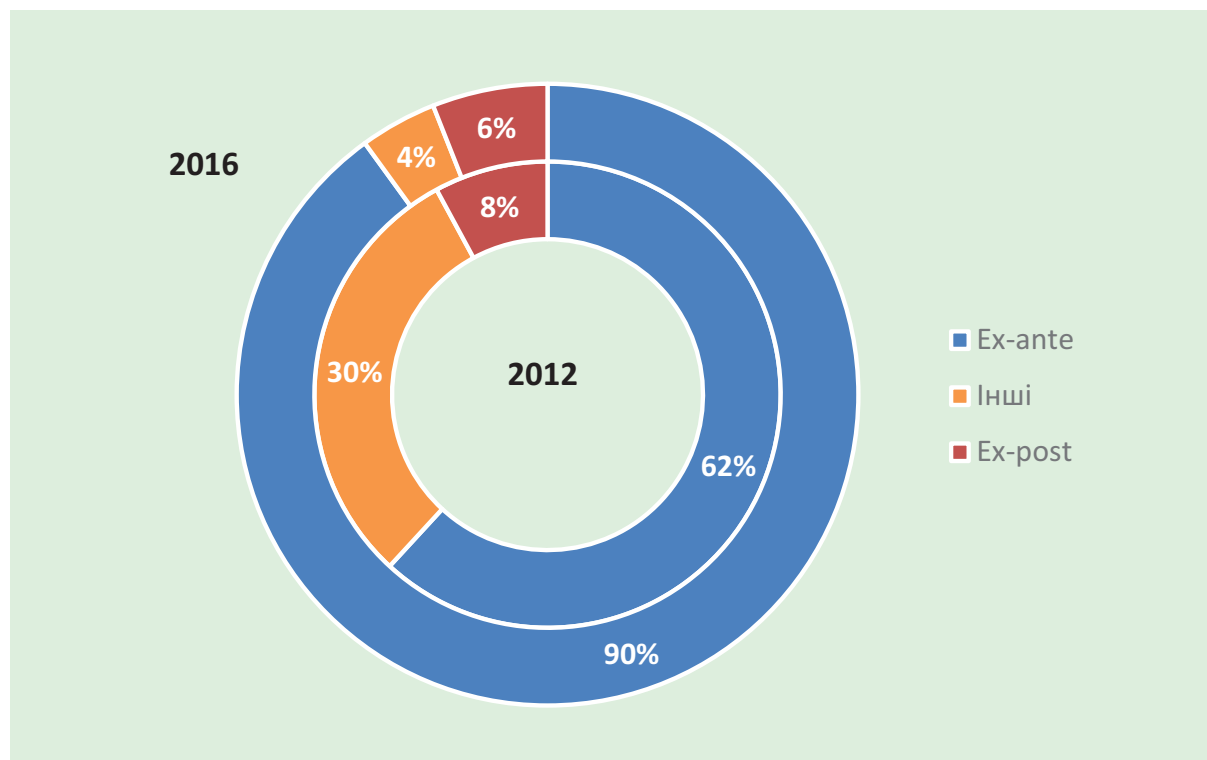
Наповнення фондів страхування вкладів до настання кризи (ex ante). Покриття витрат на компенсацію вкладникам постфактум (ex post) передбачало, що в разі банкрутства окремих банків платоспроможні банки формують фонд для виплат вкладникам залежно від фактичних потреб⁸. Недоліком останнього є проциклічність, оскільки банки змушені робити відрахування в моменти, коли стан їхніх балансів погіршується через несприятливі економічні обставини. Крім

⁷ В Україні нині немає єдиного усталеного терміна для позначення терміна resolution, який вживається у праві ЄС і означає дії компетентних органів стосовно банку в інтересах суспільства та стабільності фінансової системи з найменшими втратами для кредиторів в один із передбачених способів (продаж бізнесу, створення перехідної установи, розділення активів, конвертація зобов'язань у капітал). На думку автора, термін “виведення банку з ринку”, який у даний час використовується в Україні, не повністю відображає сутність поняття “resolution”, хоча йдеться про схожий набір інструментів. Тому надалі стосовно цього інструменту політики застосовується термін “примусова реструктуризація”, якщо не йдеться про законодавчо закріплені повноваження ФВФО. Аналогічний термін використовується, зокрема, польськими регуляторами.

⁸ Research and Guidance Committee IADI (2009). Funding of Deposit Insurance Systems. Guidance Paper.

того, несправедливо, що платити за банки-банкрути змушені (хай навіть тимчасово) банки з ефективнішим управлінням, у т. ч. з кращим ризик-менеджментом. На практиці цю дилему можуть вирішувати шляхом регуляторних вимог щодо формування банками необхідних резервів (Швейцарія) або поєднанням елементів фондів ex ante та ex post (Польща). Важливими перевагами систем ex ante є також прозорість “правил гри” і можливість запровадження необхідних регуляторних вимог (у т. ч. макропруденційного характеру) заздалегідь (графік 2).

Графік 2. Розподіл країн за підходом до наповнення фонду для покриття виплат вкладникам (2012 р. – вибірка із 76 країн і територій світу; 2016 р. – вибірка зі 100 країн і територій світу)

Джерело: IADI, опитування 2012 р. та 2016 р⁹.

Усі кредитні установи повинні брати участь у фонді. В ЄС страхування охоплені депозити клієнтів в усіх кредитних установах, наприклад, у кредитних спілках. У деяких країнах гарантії поширюються на більший перелік фінансових продуктів (наприклад, на страхові поліси), що також означає участь страхових компаній та інших фінансових інституцій у системах страхування/гарантування вкладів. Таке охоплення учасників не лише допомагає запобігати загрозам добросесній конкуренції (у тому числі завдяки обмеженню можливостей для “регуляторного арбітражу”), а й забезпечує ширший ефект від мережі фінансової безпеки.

Міжнародне вирівнювання максимальної застрахованої суми вкладу на вищому рівні. Гарантовані суми вкладів (граничні суми відшкодування вкладникам) у середньому зросли порівняно з докризовим рівнем (або з’явилися в країнах, де раніше не було експліцитних систем гарантування вкладів). З початком кризи спостерігалось зростання граничних сум відшкодування вкладникам, запровадження гарантій на всю суму депозиту як частина антикризових заходів із запобігання паніці вкладників і відпливу вкладів. Після завершення кризи 2008–2009 рр. частина цих заходів була поступово скасована, проте в багатьох випадках гарантовані суми залишилися вищими за докризові та мали тенденцію до наближення до певних міжнародних стандартів. Одним з основних локомотивів цього процесу став ЄС з ініціативами щодо уніфікації підходів до страхування вкладів у Європі, що, ймовірно, було зумовлено спробою подолати “регуляторний арбітраж” – мотив для власників великих депозитів шукати юрисдикції з привабливішими умовами для вкладення (додаток 1). Негативним наслідком цієї тенденції є те, що в результаті верхній рівень гарантованої суми менше корелює з рівнем доходів на душу населення. Крім того, в країнах із низьким рівнем доходів населення підвищення максимальної гарантованої суми без зростання економіки і добробуту може створити “моральні ризики” для відносно заможних верств населення.

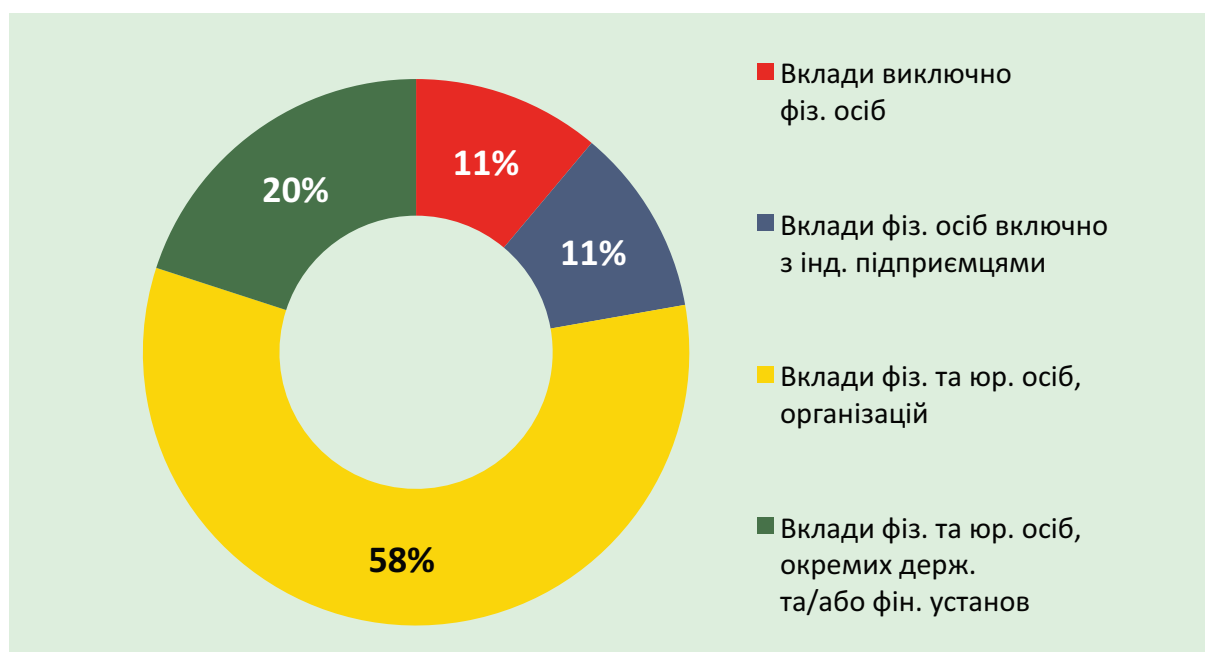
⁹ Опитування щодо страхування депозитів IADI <http://www.iadi.org/en/core-principles-and-research/deposit-insurance-surveys/> Дослідження проводиться серед організацій – членів IADI. Огляд за 2016 рік відображав дані на кінець 2015 року і був оприлюднений у серпні 2017 року.

Страхування вкладів незалежно від валюти внеску. У більшості країн з експліцитними системами гарантування вкладів страхуванню підлягають депозити у національній та будь-якій вільно конвертованій валюті¹⁰. Водночас відшкодування зазвичай відбувається в національній валюті за поточним курсом на момент банкрутства (фонди гарантування таким чином не перебирають на себе валютні ризики).

Розширення переліку вкладників, депозити яких підлягають страхуванню. Відповідно до принципу захисту страхування/гарантіями вкладів усіх, хто не може самостійно оцінити ризики, відповідний захист поширюється в багатьох країнах (передусім розвинутих) на інші категорії вкладників, окрім фізичних осіб. Зокрема, захист найчастіше поширюється на вклади малих та середніх підприємств, неприбуткових організацій, в окремих випадках – на всі підприємства, крім фінансових компаній, та на невеликі органи місцевої влади (графік 3). Враховуючи те, що максимальна застрахована сума залишається незмінною, такий підхід не суперечить згаданому вище принципу: потенційні суми відшкодування залишаються незначними для великих комерційних організацій.

Графік 3. Покриття депозитів страховками за категорією вкладників*

*Вибірка із 45 країн.

Джерело: Звіт про фінансову стабільність НБУ, грудень 2016.

Перехід до регулярних внесків установ-учасниць, залежних від рівня ризиків установи. На сьогодні такий підхід застосовується, наприклад, у країнах ЄС, Канаді, Гонконзі, Малайзії, Норвегії, Сінгапурі, Таїланді, Туреччині, США, Росії, Казахстані.

Диференційовані системи премій різняться за складністю від відносно простих (наприклад, у Гонконзі¹¹ чи Росії¹², де існують три рівні ставок залежно від категорії ризику, і відносно нескладна формула визначення такої категорії) до відносно складних, якими передбачається також коливання розмірів премій у межах однієї категорії і розділення за розміром банку (США)¹³. При цьому спільною рисою є розрив у кілька разів між ставками премій для інституцій із низьким та високим рівнем ризику. Більшість регуляторів має певний простір для коригування ставки через оцінку якісних показників роботи фінансової установи.

З розмаїття підходів до визначення диференційованих ставок можна умовно виділити дві типові: перша базується на формулі зі зважуванням ризику установи (застосовується в ЄС), друга заснована на скорингу (у США, Канаді, Казахстані, Малайзії, на Тайвані).

¹⁰ 91% з 57 юрисдикцій, опитаних IADI у 2016 році, гарантують вклади в іноземних та національній валютах.

¹¹ Hong Kong Deposit Protection. Board Guidance Note for Payment of Contributions: <http://www.dps.org.hk/en/download/guideline/20060817e1a1.pdf>.

¹² Агентство по страхованию вкладов. Об установлении ставок страховых взносов: https://www.asv.org.ru/for_banks/documents/#.

¹³ Federal Deposit Insurance Corporation: <https://www.fdic.gov/deposit/insurance/calculator.html>.

Європейський банківський орган (EBA) у 2015 році запровадив формулу, яка застосовується в ЄС для розрахунку суми внесків до фондів страхування. Річний внесок від установи i (C_i) є добутком ставки внеску (CR , однакова для всіх установ на певний рік)¹⁴, загальної ваги ризику для установи i (ARW_i), суми депозитів, на які поширюється гарантія в установі i (CD_i) та коригуючий коефіцієнт (μ , ідентичний для всіх установ на певний рік).

У формулі з урахуванням останнього коефіцієнта закладено достатній “простір для маневру” для коригування суми внесків до фондів кожного року.

Тенденція до диференціації внесків кредитних установ до фондів гарантування залежно від ризиків має найбільший макропруденційний ефект, оскільки стимулює учасників ринку до більш зваженої стратегії поведінки на ринку через здорожчання для них депозитних ресурсів у разі високої ризикованості операцій.

Посилення відповідальності власників банків та пов'язаних осіб за банкрутство банку. В більшості країн акціонери (власники) та керівництво банків, а також пов'язані з ними особи не мають права на відшкодування своїх вкладів у разі банкрутства банків. Це є стимулом для їх відповідальнішого ставлення до оцінювання можливих ризиків під час ухвалення важливих для кредитної установи рішень.

Пошук оптимального розміру фонду страхування/гарантування. На сьогодні національні рішення стосовно оптимального рівня суттєво різняться: від 0.25% від застрахованих депозитів у Гонконзі – до 10% внесків у банках у Росії. В ЄС цільовий розмір фонду страхування вкладів становить 0.8% від застрахованих вкладів. До цієї суми варто додати Єдиний фонд примусової реструктуризації (Single Resolution Fund) ЄС, розмір якого до кінця 2023 року повинен сягнути 1% від усіх застрахованих депозитів, оскільки ці кошти можуть бути використані для допомоги чи врегулювання проблем банків, які інакше могли б стати банкрутами та збільшити необхідну суму відшкодування вкладникам. Уніфікація розмірів фондів гарантування в Європі досі триває (додаток 2).

Водночас ресурсів фондів гарантування в середньому вистачатиме на протистояння лише незначній за масштабом кризі. Так, за розрахунками фонду гарантування вкладів Польщі, на початку 2015 року ресурсів фонду вистачило б тільки для порятунку дев'ятого банку за розмірами активів у системі¹⁵. З іншого боку, встановлення для банків більших внесків для посилення спроможності фондів гарантування протистояти кризам також не є дієвою альтернативою, оскільки в підсумку призведе до скорочення обсягів кредитування економіки. Таким чином, два аспекти важливі у підходах до розміру фонду. По-перше, забезпечується готовність до кризи в межах, що не шкодить економічному зростанню. По-друге, – співпраця всіх учасників системи фінансової безпеки, у т. ч. запобігання банкрутству системно важливих інституцій, оперативний обмін інформацією та механізми підтримки фонду з боку уряду та/або центрального банку.

Підвищення ролі фондів гарантування у примусовій реструктуризації неплатоспроможних установ. Уже в 2011 році частка фондів гарантування вкладів, які відігравали певну роль у примусовій реструктуризації неплатоспроможних установ, становила 65%¹⁶. З того часу спостерігається процес поступового зростання частки фондів гарантування вкладів із посиленими мандатами на активну участь у примусовій реструктуризації неплатоспроможних банків, у т. ч. все більше стає “мінімізаторів збитків”¹⁷ та “мінімізаторів ризиків”¹⁸ (графік 4). Цікаво зазначити, що чіткої кореляції між рівнем розвитку економіки чи фінансової системи країни та повнотою мандата фонду гарантування на примусову реструктуризацію установи немає: так, у Бельгії, Швейцарії та Чехії фонди виконують тільки роль “платіжної каси”¹⁹, тоді як у Кенії та Нігерії – “мінімізаторів ризику”.

¹⁴ Зокрема, у 2015 році для деяких членів ЄС у Східній Європі (відсотків від суми вкладів, які підлягають страхуванню) ставка становила: Угорщина – 0.14%, Румунія – 0.3%, Словаччина – 0.03%; Латвія – 0.2%.

¹⁵ Maria Sitkowska (2015). Setting the Target Fund Size: Poland country case.

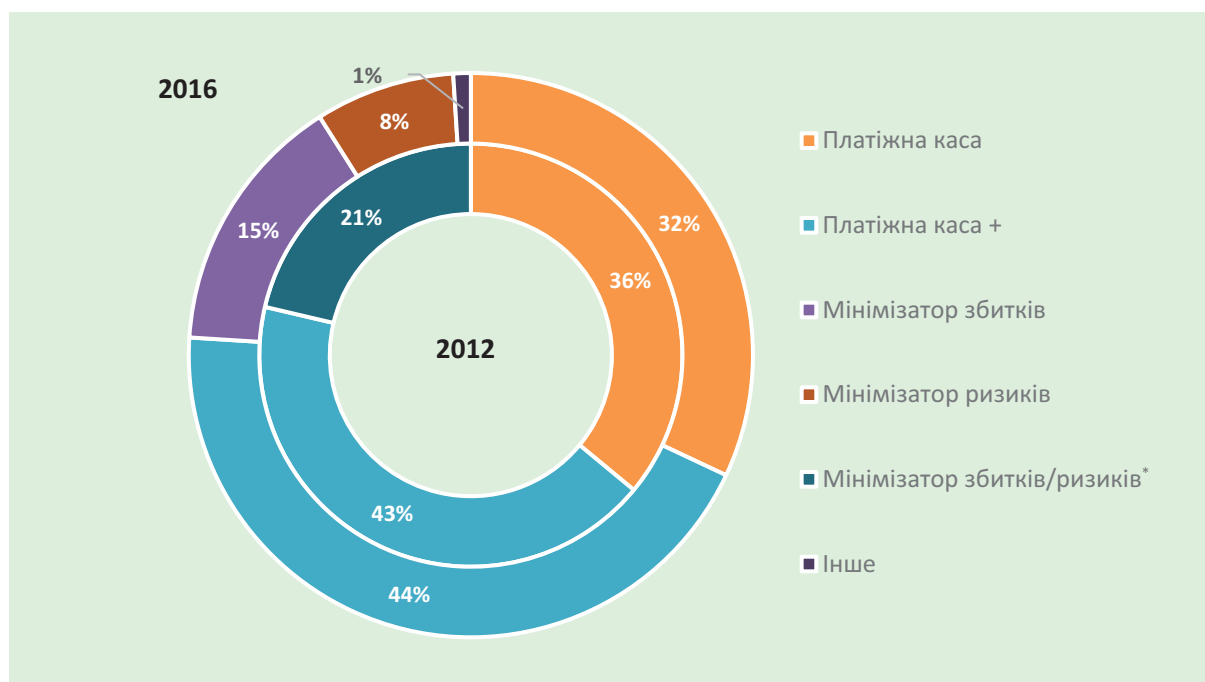
¹⁶ IADI Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems, (November 2014): <http://www.iadi.org/en/assets/File/Core%20Principles/cprevised2014nov.pdf>.

¹⁷ Такий мандат дозволяє фонду страхування вкладів брати активну участь у відборі стратегії, яка дасть змогу мінімізувати втрати (IADI).

¹⁸ Фонд страхування вкладів має широкі повноваження щодо мінімізації ризиків включно з оцінюванням та управлінням ризиками, повним набором заходів раннього втручання та примусової ліквідації (в окремих випадках також деякі повноваження у сфері пруденційного нагляду) (IADI).

¹⁹ За такого мандату фонд страхування вкладів відповідає виключно за виплату гарантованих вкладів (IADI).

Графік 4. Еволюція мандата систем гарантування вкладів за мірою включення у процес примусової реструктуризації кредитних установ

*Розподіл мандатів мінімізатора ризиків і мінімізатора збитків для даних опитування 2016 р. (порівняно з опитуванням 2012 р.) пов'язаний зі зміною методології.

Джерело: опитування IADI від 2012 р. та 2016 р.

Стимулом для *врегулювання питання транскордонної дії систем гарантування вкладів* стали банківські кризи в Ісландії (2008) і на Кіпрі (2012–2013) та проблеми для іноземних вкладників, які вони спричинили. За відсутності належного співробітництва між фондами гарантування захист інтересів вкладника, який розмістив кошти у філії іноземного банку, стає проблематичним (оскільки багато фондів не беруть на себе страхування подібних депозитів). Міжнародна взаємодія може зменшити загрози зовнішніх шоків для груп вкладників із країн із відкритими фінансовими системами.

Розширене інформування вкладників про систему гарантування вкладів. У Директиві ЄС від 2014 року вимогам про інформування вкладників присвячено окремий розділ. Його метою є забезпечення усвідомлення клієнтом своїх прав, можливостей та обмежень у рамках системи страхування депозитів.

Підвищення власної інституційної спроможності й операційної ефективності. На рівні ЄС передбачене проведення регулярних (кожних три роки) стрес-тестів фондів гарантування, які дадуть змогу визначити їхню інституційну та фінансову спроможність протистояти розвитку кризових сценаріїв і продовжувати виконання основних функцій.

Отже, еволюція європейських та світових систем гарантування вкладів включала посилення уваги до їх готовності до криз (інституціалізація фондів гарантування та їх фінансування переважно за рахунок *ex-ante* внесків з урахуванням ризиків, розширення участі кредитних установ та покриття гарантіями ширшого кола учасників та фінансових продуктів, пошук оптимального розміру фонду гарантування, краща поінформованість вкладників) та спроможності кризового менеджменту (посилення інституційної спроможності фондів гарантування, підвищення їх ролі у примусовій реструктуризації банків). Це мало наслідком зростаючу роль фондів гарантування вкладів для фінансової стабільності держав.

IV. ПОТОЧНІ ВИКЛИКИ ПЕРЕД СИСТЕМОЮ ГАРАНТУВАННЯ В УКРАЇНІ

ФГВФО та інші учасники системи фінансової безпеки України мусили долати наслідки фінансової та банківської кризи в Україні (2008–2009 та 2014–2016 років), а також з 2014 року брати участь в очищенні банківського сектору.

Станом на 1 липня 2017 року ФГВФО сумарно виплатив вкладникам неплатоспроможних банків понад 87.4 млрд гривень. Це створило суттєве навантаження на Фонд і змусило його звернутися за фінансовою підтримкою до уряду та НБУ, попри те, що розмір Фонду – 2.5% від вкладів – відповідав кращим регіональним стандартам (зокрема,

польському) та перевищував середній рівень для ЄС. Відповідно постало питання підвищення інституційної та фінансової спроможності ФГВФО для ефективнішого протистояння подібним проблемам у майбутньому. У першу чергу це повинно означати ефективнішу реалізацію майна неплатоспроможних банків.

Виконання цього завдання нині ускладнене низкою як внутрішніх факторів (брак ресурсів, у т. ч. кадрових, у ФГВФО з огляду на масштаб кризи), так і зовнішніх (посткризовий кволий рівень економічної активності, правова вразливість кредиторів). Така вразливість значною мірою зумовлена незадовільною роботою правоохоронних, судових та виконавчих органів, що заважає поверненню активів законним власникам. Так, за даними ФГВФО, станом на 1 серпня 2017 року Фонд подав загалом 4 453 заяви до правоохоронних органів із приводу виявлених під час роботи в неплатоспроможних банках та банках, що ліквідуються, фактів порушення законодавства на загальну суму понад 429.83 млрд грн²⁰. Робота над цими справами триває.

За показниками повернення активів у рамках процедур банкрутства Україна посідає одне з останніх місць у світі. За результатами дослідження Світового банку (2016), у рамках процедури банкрутства в Україні можна повернути лише 7.5 цента з одного долара США активів. Для порівняння: середній показник для Європи та Центральної Азії становить 38.2 цента, для країн ОЕСР із високим доходом – 73 центи з одного долара США²¹.

У цілому ефективність реалізації майна збанкрутілих банків підвищується, проте повільно. Так, у 2016 році Фонд отримав від продажу активів банків, які ліквідуються, 3.2 млрд грн, а за 11 місяців 2017 року – 4.01 млрд грн. Водночас тільки за цей час вкладникам неплатоспроможних банків ФГВФО виплатив 21.78 млрд грн²².

Іншим важливим чинником, який визначає подальший вектор розвитку системи гарантування вкладів у нашій державі, є комплекс міжнародних угод, підписаних Україною. В першу чергу це Угода про асоціацію між Україною та ЄС, у рамках якої наша держава взяла на себе зобов'язання імплементувати вищезгадану Директиву ЄС 94/19/ЄС від 1994 року. Крім того, Україна прагне запровадити кращі міжнародні стандарти і принципи IADI. Частина цих міжнародних зобов'язань має стислі часові рамки (зокрема щодо імплементації положень Директиви – до кінця 2018 року).

Процес адаптації кращих світових та європейських практик у роботі ФГВФО триває вже кілька років. Закон України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” від 2012 року (далі – Закон про СГВФО) забезпечив зростання ролі ФГВФО від “платіжної каси” до “мінімізатора збитків” – розширено повноваження в частині виведення неплатоспроможних банків із ринку шляхом здійснення в них тимчасової адміністрації та ліквідації.

Надалі Закон про СГВФО неодноразово доопрацьовувався в напрямі наближення до європейських норм і практики. У 2014 році було розширено вимоги до інформування клієнтів банку про систему гарантування, передусім у частині доступу до звітності банків. Зміни до Закону про СГВФО від 2015 були спрямовані передусім на прискорення виплат вкладникам та підвищення ефективності управління і реалізації майна неплатоспроможних банків. Іншою важливою зміною, яка наблизила діяльність ФГВФО до європейських стандартів, стало поширення з 1 січня 2017 року гарантій на вклади фізичних осіб-підприємців.

Водночас поточною системою не передбачається диференціація розміру внесків банку залежно від рівня ризикованості його діяльності для вкладника (єдиним критерієм є валюта внеску). Отже, банки з ризиковішою бізнес-моделлю не роблять пропорційно більший внесок до коштів Фонду, хоча статистично їх неплатоспроможність є ймовірнішою. Відповідно порівняно більша частина ризиків неплатоспроможної фінансової установи покривається за рахунок державних коштів і (потенційно) перекладається на платоспроможні банки.

На сьогодні не всі банки в Україні є учасниками Фонду – виняток становить Ощадбанк, вклади в якому у повному обсязі гарантуються державою. Останнє суперечить принципам IADI та нормам ЄС, які вимагають участі усіх кредитних установ у системі страхування вкладів. “Засади стратегічного реформування державного банківського сектору” (підтримані урядом у лютому 2016 року) передбачали приєднання цього банку до ФГВФО з початку 2017 року. Проте на практиці виконання цього завдання ще не розпочалося. Однією із суттєвих причин затримки є необхідність здійснення одноразового внеску від Ощадбанку до ФГВФО у розмірі 1% від статутного капіталу, що є значною сумою. Гарантування вкладів фізичних осіб в інших кредитних установах (зокрема кредитних спілках), передусім у кредитних спілках, не може бути забезпечене в короткостроковій перспективі. Очікувана реформа фінансових регуляторів, передусім передача до НБУ повноважень нагляду за кредитними спілками та деякими іншими небанківськими фінансовими установами²³,

²⁰ <http://www.fg.gov.ua/news/17794-osnovni-pokaznyky-diialnosti-fondu-harantuvannia-vkladiv-fizychnykh-osib-stanom-na-pochatok-serpnia-2017-roku>.

²¹ <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/resolving-insolvency>.

²² Загальні надходження, у т. ч. від обслуговування/погашення кредитів, становили у 2016 році 7.22 млрд грн та 7.73 млрд грн за 11 місяців 2017 року. Дані показники не є прямо порівнюваними, оскільки значна частина із цих майже 15 млрд грн повинна бути спрямована на компенсацію понад 87 млрд грн, витрачених із початку кризи. Бракує офіційно доступних даних для глибшого аналізу співвідношень боргів неплатоспроможних банків та надходжень від управління чи реалізації їхніх активів.

²³ Одним із кроків реформи фінансового сектору є розподіл повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), регулюванню якої нині підлягають кредитні спілки, між НБУ та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Відповідний проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій державного регулювання ринків фінансових послуг” 07.07.2017 р. схвалено Верховною Радою України в першому читанні.

може сприяти участі цих установ у системі гарантування вкладів. Належний пруденційний нагляд за цими інституціями сприятиме кращому ризик-менеджменту та дасть змогу гарантувати вклади, які вони залучать.

Сума гарантування, збільшена від докризових “до 25 тисяч гривень” (із лютого 2007 року) до 150 тисяч гривень (із серпня 2008 року), а пізніше – до 200 тисяч гривень (із середини жовтня 2008 року), на сьогодні еквівалентна приблизно 6.5 тисячі євро. Ця сума низька як порівняно зі стандартами ЄС, так і в регіональному порівнянні (нижча, ніж в усіх країнах Центральної та Східної Європи, за винятком Молдови) і відповідає поточному рівню доходів у нашій країні (додаток 3).

Водночас криза висвітлила недоліки у роботі самого ФГВФО (брак уваги до ризиковості моделей банків-учасників напередодні кризи, готовності ефективно управляти й виводити з ринку неплатоспроможні банки, а також реалізовувати їхні активи), його взаємодії з регуляторами фінансового сектору (зокрема обміну інформацією про проблемні і неплатоспроможні банки та їхні активи), а також інші фактори, які заважають його ефективній роботі. Ці проблеми необхідно вирішити для того, щоб Фонд ефективно сприяв фінансовій стабільності.

V. РЕКОМЕНДОВАНІ РЕФОРМИ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ УКРАЇНИ

Трансформація системи гарантування вкладів в Україні повинна орієнтуватися на європейські норми та кращий світовий досвід, котрі довели свою ефективність; при цьому зазначені зміни повинні мати позитивний вплив на зміцнення фінансової стабільності. Ми рекомендуємо такі кроки:

Перехід до диференційованої системи внесків до Фонду залежно від ризиків, які має кредитна установа. Наразі система відрахувань за страхування вкладів не містить елементів, які б додатково стимулювали банки до зваженішого прийняття ризиків: залучення депозитів більш ризиковими банками не стримується шляхом запровадження вищих відрахувань до ФГВФО. Тому як для стримування ризикової поведінки банків, так і для справедливішого розподілу витрат на наповнення Фонду варто запровадити диференційовану систему внесків.

Під час вибору моделі для розрахунку диференційованих внесків варто орієнтуватися на запропоновану ЕВА формулу, яка застосовується в ЄС і має низку переваг, а саме:

- прозора система розрахунку даватиме змогу фінансовій установі – учасниці ФГВФО планувати свої витрати, а регулятору прогнозувати надходження;
- формула не містить принципово нових елементів із точки зору банківського регулювання в Україні, що повинно сприяти її легшому впровадженню;
- обмеження бази розрахунку гарантованою частиною депозитів зробить відрахування справедливішими з точки зору банків та вкладників (власник депозиту не робитиме відрахування з частини суми, яка не покривається гарантією).

Поетапне збільшення гарантованої суми вкладу. Наразі розмір гарантованої суми вкладу в Україні є одним із найнижчих у Європі, перебуває на рівні бідних країн третього світу і не відповідає нормам ЄС.

Водночас підвищення гарантованої суми повинно відбуватися з урахуванням позиції усіх учасників системи фінансової безпеки, здатності банків збільшити страхові відрахування та з огляду на динаміку відновлення доходів в Україні. Як свідчить досвід країн Східної Європи, даний процес краще розбити на два етапи²⁴. В Україні це можна зробити поетапно (наприклад, підвищення гарантованої суми відшкодування вкладникам до еквівалента 20 000 – 50 000 – 100 000 євро – відповідно до досвіду таких східноєвропейських країн, як Польща, Румунія чи Словаччина). Ці етапи можуть тривати по кілька років і повинні розпочатися тільки з відновленням активної роботи банківської системи з кредитування та залучення депозитів. Водночас зазначений процес повинен мати чіткі часові рамки, на які могли б орієнтуватися банки, регулятори та європейські партнери. “Моральні ризики” (moral hazard), які можуть виникнути через розширені гарантії, повинні бути компенсовані в міру зростання загального добробуту населення²⁵. Додатковим позитивним фактором такого рішення може стати активніше повернення депозитів до банків, а отже, розширення бази фондування для відновлення кредитування національної економіки.

Удосконалення взаємодії між учасниками системи фінансової безпеки, передусім – обміну інформацією. На сьогодні, попри вжиті зусилля, НБУ та ФГВФО ще не мають повного оперативного доступу до необхідної наглядової інформації один одного. ФГВФО повинен вчасно отримувати інформацію про банки, які можуть стати проблемними, а також про результати стрес-тестів, які проводить НБУ (в межах, що стосуються ФГВФО). Ключові рішення для системи гарантування (наприклад, про зміну системи розрахунку внесків банків, зміну ставки, наповнення Фонду тощо) повинні

²⁴ Звіт про фінансову стабільність НБУ, грудень 2016 р., с. 59: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=40819104>.

²⁵ Пропорційне страхування вкладів, коли відшкодуванню підлягає певний відсоток суми вкладу (близько 90%), розглядався як один зі способів зниження моральних ризиків. Проте з початком кризи відповідні норми були скасовані в ЄС та низці інших країн зокрема тому, що процедура мала негативні додаткові ефекти і не повністю відповідала ідеї захисту дрібних вкладників.

обговорюватися з іншими регуляторами, оскільки вони мають безпосередній вплив на монетарну, фіскальну, мікро- та макропруденційну політику. Наприклад, збільшення ставки внесків до ФГВФО призведе до здорожчання депозитів як ресурсу для банків і може мати стримуючий ефект для обсягів кредитування.

Вартим обговорення є можливість змін до закону про ФГВФО, яким би визначалася його роль у сприянні фінансовій стабільності в державі шляхом запобігання паніці серед вкладників та забезпечення банками, які потрапили під процедуру примусової реструктуризації, безперервності виконання критичних для системи функцій.

ФГВФО також варто запровадити регулярні стрес-тести власних систем відповідно до рекомендацій ЕВА щодо стрес-тестів систем гарантування²⁶ для підготовки до кризових ситуацій.

Розширення практичного набору механізмів примусової реструктуризації (виведення з ринку) банків. На сьогодні чи не єдиним практичним способом виведення банків із ринку залишається їх ліквідація (випадки продажу інвесторам поки що поодинокі). Зростання економіки, завершення розчищення банківського сектору, адаптація світових та європейських норм регулювання банківського сектору (а отже, зрозумілість “правил гри” для міжнародних фінансових груп) створюють передумови для більшої уваги інвесторів до банків та їхніх активів. Разом зі зміцненням інституційної спроможності ФГВФО це повинно сприяти ефективній примусовій реструктуризації неплатоспроможних банків, у т. ч. шляхом продажу цілком чи у вигляді окремих бізнесів. Водночас передача банків повинна відбуватися без затримок, щоб нейтралізувати загрозу зростання пасивів/зниження вартості активів через дії менеджменту.

Підвищення ефективності реалізації активів неплатоспроможних банків. На сьогодні якість цього напряму роботи Фонду, передусім через недоліки діючої правової системи, не можна вважати достатньою ні з точки зору тривалості даного процесу, ні з точки зору обсягу повернення вартості таких активів (у т. ч. у судовому порядку). Для поліпшення внутрішнього та суспільного контролю за якістю виконання цієї функції Фондом варто розширити звітність і запровадити бенчмаркінг. Таким орієнтиром може бути повернення активів у результаті продажу майна (у коротко- та середньостроковій перспективі, у центрах від одного долара США вартості активів). Додатковою проблемою під час визначення цього показника для Фонду в ретроспективі будуть викривлені оцінки вартості активів банків у період до кризи 2014 року. Також можна рекомендувати поширити на всі великі банки (а не лише на системно важливі, як це передбачено чинним українським законодавством) вимогу щодо розробки планів відновлення діяльності і реструктуризації відповідно до європейських директив.

Розширення кола фінансових інституцій – учасниць системи гарантування вкладів за рахунок Ощадбанку, а також у перспективі – кредитних спілок. Неучасть Ощадбанку у ФГВФО суперечить принципам IADI та директиві ЄС, створює фіскальні ризики для фінансової стабільності, а також негативно впливає на конкуренцію в банківському секторі. Функціонування інституцій, які підлягають іншому регулюванню та нагляду і не є частиною системи гарантування вкладів, проте конкурують (передусім кредитних спілок) із банками на ринках кредитів та депозитів, також спотворює конкурентне середовище.

Участь Ощадбанку у ФГВФО передбачена як попередніми домовленостями з МВФ, так і стратегією реформування державних банків²⁷. Завершення запланованого поширення нагляду та регулювання НБУ на кредитні спілки (у рамках розподілу повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, між НБУ та НКЦПФР) може сприяти їх участі у Фонді. Такий крок сприятиме встановленню однакових правил конкуренції між фінансовими інституціями, що приймають депозити, у тому числі з огляду на сформульовану вище рекомендацію про запровадження системи внесків, диференційовану за ризиками установ.

VI. ВИСНОВКИ

Системи гарантування вкладів у світі розгорталися й еволюціонували під тиском криз та під впливом розвитку наукових досліджень. У ході цього розвитку виокремлювалися риси і механізми, які робили стійкішим функціонування системи гарантування вкладів та сприяли стабільності фінансової системи в цілому; вони закріплювалися в рекомендаціях та нормах міжнародних і наднаціональних організацій.

Зміни, які вже відбулися в системі гарантування вкладів в Україні, поки що недостатні для забезпечення її сталого внеску у фінансову стабільність. Для подолання існуючих викликів, наближення до кращих світових практик та більшого сприяння стійкості фінансової системи ФГВФО за підтримки причетних державних органів варто перейти до системи внесків, орієнтованих на ризики учасника, розширити коло застрахованих вкладників, підвищити гарантовану суму, поліпшити взаємодію з іншими учасниками мережі фінансової безпеки, розширити набір інструментів примусової реструктуризації і забезпечити ефективнішу примусову реструктуризацію неплатоспроможних інституцій.

²⁶ EBA Guidelines on stress tests of deposit guarantee schemes under Directive 2014/49/EU (EBA/GL/2016/04).

²⁷ <https://www.minfin.gov.ua/news/view/zasady-stratehichnoho-reformuvannia-derzhavnoho-bankivskoho-sektoru?category=derzhavni-banki-ukraini>.

Реалізація цих рекомендацій визначить чітку перспективу подальшого розвитку системи гарантування вкладів у напрямі адаптації європейських норм, підвищить стійкість до шоків та сприятиме більшому внеску в збереження фінансової стабільності.

Подальші дослідження у цій сфері можуть зосереджуватися на способах оцінювання ваги ризику в розрахунку внесків до ФГВФО з урахуванням ризику; вивченні можливої траєкторії підвищення суми граничного розміру відшкодування коштів в Україні та заходів із подолання пов'язаних із цим ризиків, зокрема моральних; правових аспектах ефективного повернення активів неплатоспроможних банків; часових горизонтів та передумов поширення системи гарантування вкладів на кредитні спілки та інші небанківські фінансові установи, які приймають вклади населення; оцінці ефективності виконання ФГВФО його ключових завдань – запобіганню відпливу вкладів із банків унаслідок панічних настроїв та примусової реструктуризації банків.

Література

- Berger G. S. (1994). Reforming Deposit Insurance and the Regulatory System: the Failure of the Middle Way. *Cato Journal*, Vol. 14, No. 2 (Fall 1994), pp. 221-241.
- Buser S., Chen A., Kane E.J. (1981). Federal Deposit Insurance, Regulatory Policy, and Optimal Bank Capital. *Journal of Finance*, Vol. 36, No. 1, pp. 51-60.
- Calomiris Ch. W. (1996). Building an Incentive-Compatible Safety Net: Special Problems for Developing Countries, Columbia University.
- Chari V. V., Jagannathan R. (1988). Banking Panics, Information, and Rational Expectations Equilibrium. *Journal of Finance*, Vol. 43, No. 3, pp. 749-761.
- Demirgüç-Kunt A., Detragiache E. (1998). Financial Liberalization and Financial Fragility. Working Paper, No. 98/83, IMF.
- Demirgüç-Kunt A., Huizinga H. (1999). Market Discipline and Financial Safety Net Design. World Bank Policy Research Working Paper, No. 2183.
- Demirgüç-Kunt A., Kane E. J. (2002). Deposit Insurance Around the Globe: Where Does It Work? *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 16, No. 2, pp. 175-195.
- Demirgüç-Kunt A., Kane E., Laeven L. (2007). Determinants of Deposit-Insurance Adoption and Design. Working Paper, No. 12862, NBER.
- Demirgüç-Kunt A., Kane E., Laeven L. (2008). Deposit Insurance around the World. Issues of Design and Implementation. The MIT Press.
- Demirgüç-Kunt A., Kane E., Laeven L. (2014). Deposit Insurance Database. IMF. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14118.pdf>
- Diamond D. W., Dybvig Ph. H. (1983). Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. *Journal of Political Economy*, Vol. 91, No. 3., pp. 401-419. Available at: <http://links.jstor.org/sici?sici=0022-3808%28198306%2991%3A3%3C401%3ABRDIAL%3E2.0.CO%3B2-Z>
- Dowd K. (1993). Deposit Insurance: A Skeptical View. Review, Federal Reserve Bank of St. Louis, Vol. 75, No. 1, pp. 14-17.
- Ely B. (1985). Yes-Private Insurance is a Viable Alternative to Federal Deposit Insurance. Proceedings of a Conference on Bank Structure and Competition, Federal Reserve Bank of Chicago.
- Folkerts-Landau D., Lindgren C.-J. (1998). Toward a Framework for Financial Stability, IMF. Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wefs/toward/index.htm>
- Garcia G. G. H. (1999). Deposit Insurance: a Survey of Actual and Best Practices. Working Paper, No. 99/54, IMF.
- Garcia G. G. H. (2000). Deposit Insurance: Actual and Good Practices. Occasional Paper, No. 197, IMF.
- Hall M. J. B. (1990). The Reform of Federal Deposit Insurance: the Options. *Banca Nazionale del Lavoro*, pp. 441-458.
- Kane E. J. (1989). *The S&L Insurance Mess: How Did it Happen?* Urban Institute Press.
- Kane E. J. (1995). Three Paradigms for the Role of Capitalization Requirements in Insured Financial Institutions. *Journal of Banking & Finance*, Vol. 19, No. 3-4, pp. 431-459.

- Kane E. J. (2000). Designing Financial Safety Nets to Fit Country Circumstances. Policy Research Working Paper, No. 09/30, World Bank.
- Kane E. J. (2009). Unmet Duties in Managing Financial Safety Nets. Boston College – Department of Finance; National Bureau of Economic Research (NBER).
- Kane E. J. (2016). Financial Safety Nets: the Good, the Bad and the Ugly, Boston College Available at: <https://www2.bc.edu/edward-kane/Financial%20Safety%20Nets%20GoodBadUgly.pdf>
- Merton R. C. (1977). An Analytical Derivation of the Cost of Deposit Insurance and Loan Guarantees: An Application of Modern Option Pricing Theory. Journal of Banking and Finance, Vol. 1, pp. 3-11.
- Merton R. C. (1978). On the Cost of Deposit Insurance When There are Surveillance Costs. Journal of Business, Vol. 51, No. 3, pp. 439-452.
- Ronn E., Verma A. (1986). Pricing Risk-Adjusted Deposit Insurance: An Option-Based Model. Journal of Finance, Vol. 41, No. 4, pp. 871-895.
- Schich S. (2008). Financial Crisis: Deposit Insurance and Related Financial Safety Net Aspects Financial Market Trends, Financial Market Trends, OECD.
- Scot K. E. (1987). The Defective Design of Federal Deposit Insurance. Contemporary Economic Policy, Vol. 5, No. 1, pp. 92-99.
- Балдич Н. (2009). Державне гарантування вкладів та проблеми асиметричності інформації в банківському секторі. Вісник Національної академії державного управління, випуск 4, с. 55-63.
- Довгань Ж. (2012). Страхування депозитів у забезпеченні фінансової стійкості банківського сектору. Наукові записки Національного університету Острозька Академія. Серія “Економіка”, випуск 206, с. 187-191.
- Карчева Т., Тривайло А., Сорока В. (2016). Побудова ефективної системи страхування депозитів: вітчизняний та зарубіжний досвід. Чернігівський науковий часопис, № 1 (7), с. 118.
- Коваленко В. (2013). Розвиток системи гарантування вкладів до і після кризи. Вісник соціально-економічних досліджень, випуск 1 (48), с. 96-102.
- Серпенінова Ю. (2014). Відповідність національної системи гарантування вкладів фізичних осіб світовим стандартам ефективності. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр., випуск 38, Суми: УАБС НБУ, с. 240-250.

ДОДАТОК 1

Розмір застрахованої суми окремих країн, еквівалент дол. США*

Країна	Період			
	Вересень 2008	Грудень 2008	Січень 2011	Грудень 2016
Австралія	–	1 443 418	1 007 658	345 495
Австрія	28 163	Без обмежень	137 121	105 226
Бельгія	28 163	139 204	137 121	105 226
Бразилія	31 196	8 639 309	11 947 417	76 800
Велика Британія	62 306	73 076	136 304	92 491
Гонконг	12 875	Без обмежень	64 161	64 476
Данія	56 629	Без обмежень	137 954	106 138
Естонія	28 163	69 602	137 121	105 226
Ірландія	28 163	Без обмежень	Без обмежень	105 226
Іспанія	28 163	139 204	137 121	105 226
Італія	145 450	143 786	137 121	105 226
Канада	94 374	81 620	99 709	74 386
Латвія	28 163	69 602	137 121	105 226
Нідерланди	28 163	139 204	137 121	105 226
Німеччина	28 163	Без обмежень	137 121	105 226
Нова Зеландія	-	581 282	386 575	-
Норвегія	339 551	286 676	346 321	231 293
Південна Корея	41 421	39 526	44 664	41 416
Польща	31 684	69 602	137 121	105 226
Португалія	35 204	139 204	137 121	105 226
Румунія	70 408	69 602	137 121	105 226
Сінгапур	13 951	Без обмежень	39 082	34 547
Словенія	30 979	Без обмежень	137 121	105 226
США	100 000	250 000	250 000	250 000
Таїланд	Без обмежень	Без обмежень	1 619 119	418 877
Туреччина	39 228	32 468	31 221	28 361
Угорщина	35 443	Без обмежень	137 121	105 226
Франція	98 571	97 443	137 121	105 226
Чехія	35 204	69 602	137 121	105 226
Швейцарія	89 356	93 680	106 363	98 097
Швеція	35 204	69 602	137 121	105 226
Японія	94 398	110 152	122 003	85 492

Примітки: В еквіваленті за курсом на кінець відповідного місяця; під час розрахунку поля "без обмежень" замінювалися на округлене в бік збільшення значення суми вкладів на поточному та ощадному рахунку для верхньої квінтільної групи домогосподарств за чистим багатством у ФРН у 2014 р. (за дослідженням Бундесбанку).

Джерело: OECD, сайти відповідних фондів гарантування/страхування вкладів, портал X-rates.

ДОДАТОК 2

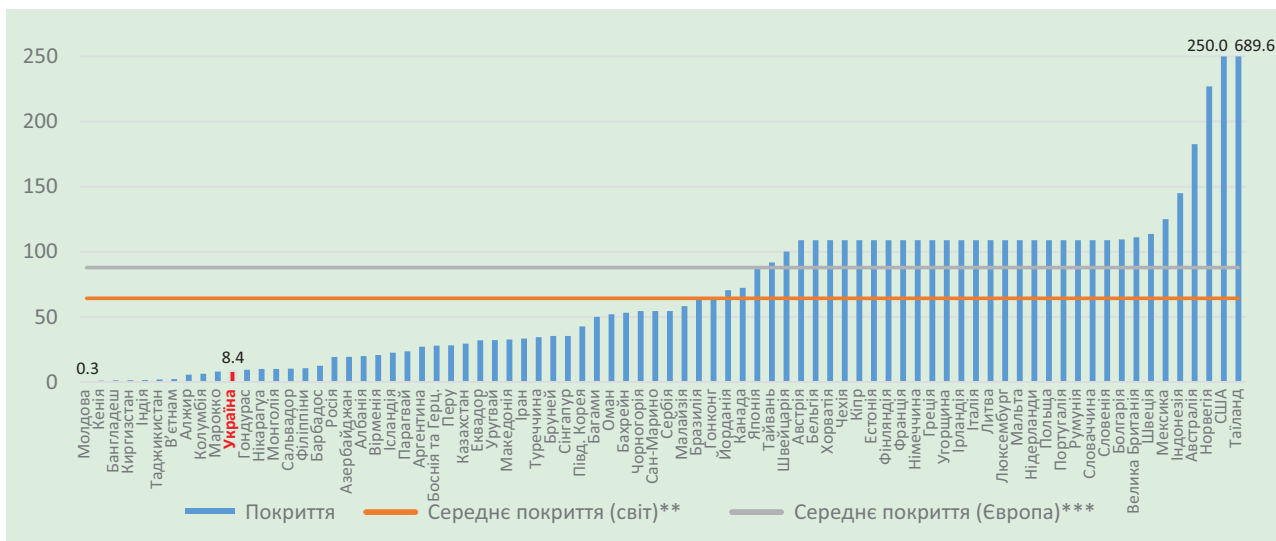
Розміри та забезпечення фондів гарантування вкладів у Європі, млн євро

Країна	Застрахованих депозитів	Наявних у фондів коштів	Коефіцієнт покриття застрахованих вкладів наявними коштами	Цільовий розмір фонду гарантування, % застрахованих вкладів
Австрія*	209 873	269	0.1%	0.80%
Бельгія	284 403	3 061	1.1%	0.80%
Болгарія	25 487	194	0.8%	1.00%
Кіпр	15 783	87	0.6%	0.80%
Чехія	79 380	1 032	1.3%	0.80%
Німеччина*	1 677 544	5 625	0.3%	0.80%
Данія	97 100	1 186	1.2%	0.80%
Естонія	7 193	217	3.0%	2.50%
Греція	95 703	1 332	1.4%	1.39%
Іспанія	698 697	1 525	0.2%	0.80%
Фінляндія	79 082	1 061	1.3%	0.80%
Франція	1 065 651	3 382	0.3%	0.50%
Хорватія	24 075	542	2.3%	2.50%
Угорщина	27 230	87	0.3%	0.80%
Ірландія	94 075	93	0.1%	0.80%
Ісландія	10 238	232	2.3%	Не визначено
Італія*	668 330	621	0.1%	0.80%
Ліхтенштейн	5 665	–	0.0%	0.80%
Литва	11 819	23	0.2%	0.80%
Люксембург	29 159	76	0.3%	1.60%
Латвія	7 742	133	1.7%	0.80%
Мальта	10 875	129	1.2%	1.30%
Нідерланди	472 297	448	0.1%	0.80%
Норвегія	139 093	3 574	2.6%	0.80%
Польща	699 708	11 398	1.6%	2.60%
Португалія*	139 339	1 811	1.3%	0.80%
Румунія	34 946	1 187	3.4%	3.43%
Швеція	176 092	3 987	2.3%	0.80%
Словенія	17 063	16	0.1%	0.80%
Словаччина	30 773	203	0.7%	0.80%
Велика Британія	1 283 582	7 125	0.6%	0.80%

Примітка: для країн, позначених * – сумарний показник усіх національних фондів гарантування вкладів.
Джерело: ЕВА (дані на кінець 2016 року), власні розрахунки.

ДОДАТОК 3

Рівень покриття вкладів гарантіями/страхуванням вкладів, тис. дол. США на одного вкладника в одній установі*

Примітки: *Станом на кінець 2015 року доларовий еквівалент, розрахунки національних органів страхування вкладів;

** – на базі даних 98 країн;

*** – на основі даних 40 країн Європи.

Джерело: опитування IADI від 2016 року.